

پلازمیدها : قطعات DNA خارج کروموزومی که تکثیر مستقل از DNA دارند .

اهمیت : ژنهایی را دارند که مقاومت نسبت به آنتی بیوتیک ها و ساختن سموم باکتریایی (توکسین) را کنترل میکنند .

اجسام ذخیره ای (اجسام انکلوزیون) :

۱- پلی بتا هیدروکسی بوتیریک (PHB) ← ترکیب شبه لیپیدی

۲- گلیکوژن ← پلی مری از گلوکوز

۳- دانه های متاکروماتیک ← دارای گرانول های فسفات ذخیره ای هستند مثال : باسیل دیفتری

نکته : در هنگام زیاد بودن کربن در سلولهای پروکاریوت ، گلیکوژن و PHB تولید میشوند و هنگامی که نیازی به سنتز پروتئین و نوکلئیک اسید وجود داشته باشد . این دو ماده مصرف میشوند .

فسفات ← در سنتز نوکلئیک اسید و فسفولیپید نقش دارد و به این طریق باعث رشد سلول باکتری میشود .

کروموزوم (هسته باکتری) : مدل آن اولین بار توسط واتسون و کریک پیشنهاد شد .

کروموزوم از یک Double Helix (مارپیچ دو رشته ای) تشکیل شده است . در واقع مولکولی دو رشته ای است که این دو رشته به دور هم واقع شده اند و از واحد های متعدد دزوکسی ریبو نوکلئوتید تشکیل شده است . یعنی DNA پلی نوکلئوتید است .

یک مولکول دزوکسی ریبو نوکلئوتید :

۱- یک مولکول دزوکسی ریبوز

۲- یک مولکول فسفات

۳- یک مولکول باز ازته (نیتروژن دار) : پورین G-A و پیریمیدین T-C

- بازهای ازته طوری قرار گرفته اند که A در مقابل T و C در مقابل G بوسیله پیوند های هیدروژنی به هم متصل اند .
- نوکلئوتید ها از طریق مولکولهای فسفات به هم اتصال پیدا میکنند .

DNA باکتری ها معمولا به شکل دو رشته ای حلقوی است اما استثناهایی هم وجود دارد . مثلا در باکتریهای زیر DNA خطی است

:

۱- استرپتومیسزها ← دخالت در ساختن بسیاری از آنتی بیوتیک ها

۲- بورلیا گلوفری ← عامل بیماری لایم Lyme

ضمایم سلولی باکتری : در بعضی باکتریها وجود دارند و عبارتند از :

۱- کپسول ۲- فلاژل (تاژه) ۳- پیلی (فیمبریه) ۴- اسپور

کپسول : در قسمت خارجی دیواره سلولی بصورت لایه ای متراکم با حدودی مشخص و واضح قرار دارد . کپسول غالبا از جنس پلی ساکارید است . مانند کپسول پنوموکوک ولی کپسول باسیلوس آنتراسیس (باسیل سیاه زخم) از جنس پلی پپتید D- گلوتامیک اسید است .

• کپسول با رنگ آمیزی گرم رنگ نمیگیرد و برای رنگ آمیزی آن از رنگ آمیزی منفی و رنگ آمیزی هیس Hiss استفاده میشود .

نقش کپسول : ۱- مقاومت باکتری در برابر فاگوسیتوز ۲- دارای خاصیت آنتی ژنیک است از اینرو میتوان باکتریها را از هم تشخیص داد . (آنتی ژن K) ۳- عامل مهمی برای تشخیص شکل ظاهری باکتری

گلیکوکالیکس : اگر کپسول متراکم بوده و بصورت شبکه شلی از رشته ها در اطراف سلول باکتری قرار گرفته باشد به آن گلیکوکالیکس گفته میشود . مثلا کپسول باکتری کلبسیلا پنومونیه (K.Pneumoniae) به شکل گلیکوکالیکس است .

نقش گلیکوکالیکس : چسبندگی باکتری به سطوح مختلف از جمله سطوح سلولهای میزبان گیاهی و جانوری را فراهم میکند . مثال : باکتری استرپتوکوکوس موتانس در اثر چسبندگی محکم به مینای دندان توسط گلیکوکالیکس خود باعث پلاکهای میکروبی میشود . این باکتری ساکارز را تجزیه کرده و اسید ایجاد میکند که این اسید باعث پوسیدگی دندان میگردد .

فلاژل (تاژه یا تاژک) : فقط در باکتری های متحرک عامل حرکت باکتری است و حرکت چرخشی ایجاد میکند . زوایدی نخ مانند با طول نسبتا بلند ، قابل انعطاف ، ضخامت حدود ۱۲ تا ۳۰ نانومتر ، از جنس پروتئینی به نام فلاژلین است .

فلاژل از سه قسمت تشکیل شده است :

۱- رشته نخ مانند (Filament)

۲- قلاب (Hook) ← باعث ایجاد انعطاف در حرکت

۳- جسم پایه (Basal Body) ← از تعدادی حلقه که در غشای سیتوپلاسمی فرو میرود تشکیل شده است

- فلاژل ها بسیار آنتی ژنیک هستند (آنتی ژن H)

تقسیم بندی باکتری ها بر اساس تعداد و موقعیت فلاژل ها :

- ۱- یک فلاژل در یک قطب ← مونوتریش
- ۲- در هر قطب یک فلاژل ← آمفی تریش
- ۳- یک دسته فلاژل در یک قطب یا دو قطب ← لوفوتریش
- ۴- دور تا دور فلاژل ← پری تریش

پیلی (فیمبریه یا مو) : زائده های سطحی سخت ، کوچکتر و نازکتر از فلاژل ها ، قطر بین ۷ تا ۹ نانومتر ، از زیرواحد های پروتئینی به نام پیلین تشکیل شده اند . پروتئین های فرعی به نام ادهزین (عامل اتصال) در نوک پیلی قرار دارند که نقش اتصالی دارند .

پیلی در خانواده آنتروباکتریاسه (به دستگاه گوارشی حمله میکند) و ویبریوناسه (عامل وبا) و نایسریاسه (عامل سوزاک) دیده میشود .

نقش پیلی :

- پیلی معمولی : تعداد زیاد حدود ۱۰۰ الی ۲۰۰ عدد ، اتصال به سلول میزبان همزیست یا پاتوژن (بیماری زا) ، خاصیت آنتی ژنیک دارد ، HA (Hem Agglonitasion) به آنها بستگی دارد . HA توانایی باکتری در چسباندن گلبولهای قرمز به هم را فراهم میکند
- پیلی جنسی (Sex Pili) : جفت گیری (کانژوگیشن) ، تعداد کم حدود سه تا چهار عدد ، گیرنده بعضی از باکتریوفاژ ها بر روی پیلی واقع شده است . (فاژ های کروی شکل)

اسپور : در شرایط نامساعد مانند سرما ، حرارت ، خشکی ، حضور مواد شیمیایی بخصوص کمبود مواد غذایی تولید میشود .

در سه جنس دیده میشود . ۱- کلستریدیوم ۲- باسیلوس ۳- کوکسیلا بورتنتی ← عامل تب Q

- متابولیسم اسپور کمتر از سلولهای رویشی (سلولهای در حال رشد) است .

علت مقاومت اسپور در برابر حرارت :

- ۱- مقادیر زیاد دی پیکولینات کلسیم ← ۵ تا ۱۵ درصد وزن خشک اسپور را تشکیل میدهد .
- ۲- وضعیت د هیدراته اسپور (آب ندارد)

عوامل از بین برنده اسپور :

۱- غلظت زیاد فرمالین

۲- غلظت متوسط بتا پروپیولاکتون

۳- شرایط اتوکلاو کردن (حرارت ۱۲۱ درجه سانتیگراد برای مدت ۵ دقیقه با فشار ۱۵ پوند بر اینچ مربع)

نکته : اسپور وسیله تکثیر باکتری نیست - یک سلول رویشی باکتری ایجاد اسپور میکند و یک اسپور ایجاد یک سلول رویشی میکند ← اسپور یک عامل محافظت کننده سلول باکتری است .

یک سلول رویشی ↔ یک اسپور

اجزای اسپور از داخل به خارج : ۱- هسته ۲- سیتوپلاسم ۳- غشای داخلی ۴- دیواره اسپور ۵- کورتکس ۶- پوشش (Coat) ۷- آگزوسپوریدیوم ← کاملاً ضخیم

وضعیت قرار گرفتن اسپور در سلول باکتری :

۱- در انتهای باکتری ← اسپور انتهایی (Terminal)

۲- در مرکز باکتری ← اسپور مرکزی (Central)

۳- نزدیک به انتهای باکتری ← اسپور قریب الانتهایی (Sub Terminal)

اندازه اسپور ها از نظر عرضی :

۱- کوچکتر از سلول باکتری ۲- هم اندازه سلول باکتری ۳- بسیار بزرگتر از سلول باکتری ← چماقی شکل

نامگذاری و رده بندی باکتریها :

بر طبق قراردادی که برای اولین بار در ۱۷۶۰ توسط لینه پیشنهاد شد ، باکتریها بوسیله دو نام لاتین مشخص میگردند .

نام اول که با حرف بزرگ شروع میشود مشخص کننده ی جنس باکتری است . (Genus)

نام دوم که با حرف کوچکتر شروع میگردد ، مشخص کننده گونه باکتری است . (Species)

باکتری باسیلوس آنتراسیس مشخص کننده ی نوعی باکتری است که جنس آن باسیلوس است . (باکتری های این جنس +g ،

میله ای شکل ، هوازی و دارای اسپور هستند)

آنتراسیس : عامل بیماری سیاه زخم (آنتراکس)

در بعضی موارد نامی که برای جنس باکتری تعیین می‌گردد ، از نام کاشف آن گرفته میشود :

Shiga → Shigella → عامل اسهال خونی باسیلی

Salmon → Salmonella

-گونه : به گروه باکتری‌هایی اطلاق میشود که از نظر ساختمان و خواص فیزیولوژیکی یکسان بوده ، اما بعضی از آنها (موتانها یا جهش یافته ها) ممکن است در یک یا چند صفت با سایر باکتریها اختلاف داشته باشند .

-جنس : چند گونه که دارای صفات مشترکی هستند .

-فامیل : از ترکیب چند جنس بوجود می آید .

-رده (Class - Order) : از ترکیب چند فامیل تشکیل میشود .

-شاخه

-سلسله

Taxonomy : طبقه بندی منظم ارگانسیم ها به رده های مناسب با استفاده از نامهای مناسب و صحیح . مثال :

رده بندی تاکسونومی E.Coli

رده بندی رسمی	مثال
سلسله	پروکاریوت
شاخه	گراسیلی کوتس
رده Class	اسکوتو باکتريا
راسته	باکتری های واقعی (یو باکتری ها)
خانواده	آنتروباکتریاسه
جنس	اشریشیا
گونه	کلای

سه رده بندی آخر اهمیت ویژه ای برای میکروبیولوژیست ها دارد

تعریف : مرتب کردن میکروارگانیسم ها بر اساس شباهت و ارتباطات در گروههای تاکسونومیک مثل ویژگیهای بیوشیمیایی ، فیزیولوژیکی ، ژنتیکی و مورفولوژیکی (شکل شناسی) را طبقه بندی گویند .

نتیجه این طبقه بندی در کتابی به نام Bergey اولین بار در سال ۱۹۲۳ عنوان شد . در این کتاب که کوشش شده است که باکتریایی که تاکنون شناخته شده اند ، سازمان دهی شوند و اطلاعات مربوط به آنها در شکل کلید های تشخیصی در دسترس متخصصین و علاقمندان به دنیای میکروب شناسی قرار گیرد .

در ۱۹۸۰ کمیته بین المللی باکتریولوژی فهرست بیش از ۳۰ هزار گونه باکتری را منتشر کرد . از ابتدای سال ۱۹۸۰ تنها فهرست جدید نامها ارزشمند است .

باکتریها بر اساس خصوصیات CW به سه دسته بزرگ طبقه بندی میشوند :

۱- یو باکتری های گرم منفی دارای CW

۲- یو باکتری های گرم مثبت و دارای CW

۳- یو باکتری های فاقد CW

زیر گونه (Subtype) : در بعضی شرایط خاص از قبیل بروز یک اپیدمی ، متمایز کردن زیر گونه یا سوش های یک گونه یا شناسایی یک سوش خاص اهمیت دارد . برای این منظور از تعیین سوش ها استفاده میشود .

در یک سیستم تعیین سوش که بطور اصولی انجام شده باشد از تعیین بیوتیپ (تیپ بیولوژیکی) ، سروتیپ (تیپ آنتی ژنیک) ، حساسیت ضد میکروبی ، تعیین تیپ باکتریوفاژ و تعیین تیپ باکتریوسین استفاده می شود .

باکتریوسین : به موادی که بوسیله باکتریها ایجاد میشوند و بر روی تعداد زیادی از باکتریها اثر میگذارند و باعث مرگ آنها میشوند باکتریوسین گفته میشود .

با تشکر از گروه جزوه :

خانم ها مریم راشدی ، مرضیه تحسینی ، پگاه رسولی ، گلرخ فرنام